

Liselere Geçiş Sistemi: Yerel Yerleştirmeye Yönelik Guttman Tutum Ölçeği Geliştirilmesi

Meltem COŞKUN*

Bahattin İNAM**

Necla TURANLI***

Öz. İlköğretimden ortaöğretime geçişin temeli sınavlara ve bu sınavlar sonucu elde edilen başarılarla dayanmaktadır. Günümüze kadar yapılan sınavlarda, öğrencinin sınavdan aldığı puan doğrultusunda öğrenim göreceği okul belirlenmekteyken, uygulanmaya başlanan ve "Liselere Geçiş Sistemi (LGS)" adı verilen son sistemde iki farklı öğrenci yerleştirme işlemi söz konusudur: Merkezi yerleştirme ve yerel yerleştirme. Çalışmanın amacı, çocuğu yerel yerleştirme ile yerleştirilmiş velilerin tutumlarını belirlemek amacıyla Guttman tipinde bir tutum ölçeği geliştirmektir. Bu amaç doğrultusunda oluşturulan 10 maddelik taslak ölçek, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında bu sistem ile çocuğu yerleşmiş 241 veliye uygulanmıştır. Velilerin maddelere verdikleri yanıtların analizi sonucunda taslak ölçekte yer alan 4 madde ölçekten çıkarılmıştır. Kalan 6 madde için ise güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik göstergeleri olan üretilebilirlik katsayısı 0,986; ölçeklenebilirlik katsayısı ise 0,925 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda 6 maddeden oluşan "Yerel Yerleştirmeye (Adrese Dayalı Yerleştirmeye) Yönelik Guttman Tutum Ölçeği"nin tek boyutluluğu sağlayan güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Liselere geçiş sistemi, yerel yerleştirme, Guttman tutum ölçeği, veli, güvenilirlik

* Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0003-4971-4963>, Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik Eğitimi Anabilim Dalı, Matematik Öğretmenliği Programı, meltemcoskun@hacettepe.edu.tr

** Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0002-6212-8013>, Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, bahattin.inam@gmail.com

*** Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0001-8758-9054>, Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik Eğitimi Anabilim Dalı, Matematik Öğretmenliği Programı, turanli@hacettepe.edu.tr

1. GİRİŞ

Ülkemizde ilköğretimden mezun olan öğrencilerin ortaöğretim kurumlarına yerleştirilmesi sürecinde merkezi sınav olarak adlandırılan sınavlar yapılmaktadır. Yapılan merkezi sınavların temel amacı öğretim programlarında yer alan hedeflerin öğrenciye ne kadarının kazandırıldığını tespit etmek ve bu doğrultuda öğrenciyi bir üst kuruma yerleştirmektir. Bu amaç doğrultusunda ilköğretimden ortaöğretime geçiş sürecinde zaman içerisinde çeşitli merkezi sınavlar uygulanmıştır: OKS, SBS, TEOG. Bu merkezi sınavların; isimleri, süreleri, soruların kapsamı ve uygulama biçimlerini kapsayacak şekilde değişiklikler yapılmıştır. Yapılan bu değişiklikler dâhilinde merkezi sınavların amaçları değişmemiş; öğrencilerin ilköğretimden ortaöğretime geçişlerinde basamak olarak görev yapmaya devam etmiştir. Bu kapsamda yapılan son değişiklik 2017-2018 eğitim-öğretim yılında uygulanmaya başlanan “Liselere Geçiş Sistemi (LGS)”dir. LGS'nin önceki sistemlerden en önemli farkı “sınav” ile kısıtlanmamış olması, sadece sınavın yapısının değil; aynı zamanda öğrencilerin herhangi bir ortaöğretim kurumuna yerleştirme sisteminin de değiştirilmiş olmasıdır.

Liselere Geçiş Sistemi (LGS)

Liselere geçiş sistemi iki aşamada gerçekleştirilmektedir. İlk aşamada ilköğretimden mezun olan öğrencilerin katılabileceği merkezi sınav yapılmaktadır. İkinci aşamada ise ilköğretimden mezun olan öğrenciler herhangi bir ortaöğretim kurumuna yerleştirilmektedir:

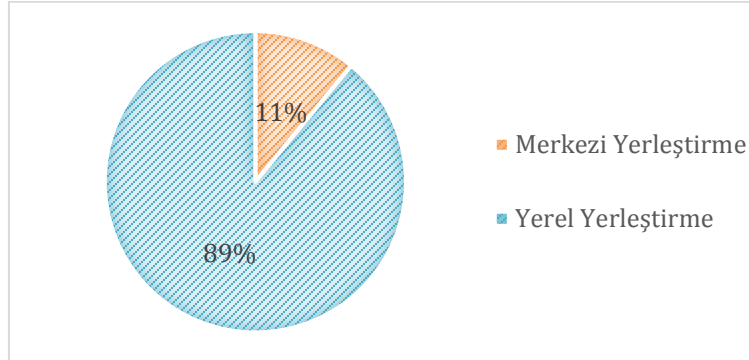
LGS kapsamında eğitim-öğretim yılının sonunda “merkezi sınav” yapılmaktadır. Bu sınava katılım zorunlu olmayıp, sekizinci sınıftan mezun olan öğrenciler başvurarak, sınava katılma hakkına sahip olabilmektedirler. Sekizinci sınıf öğretim programları esas alınarak hazırlanan merkezi sınav, sabah ve öğlen olmak üzere iki oturumda gerçekleştirilmektedir. Sabah oturumunda uygulanan sözel bölümde 50, öğlen oturumunda uygulanan sayısal bölümde 40 olmak üzere sınavda toplam 90 soru bulunmaktadır. Sözel bölümde Türkçe (20 soru), Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi (10 soru), T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (10 soru) ve Yabancı Dil (10 soru); sayısal bölümde ise Matematik (20 soru) ve Fen Bilimleri (20 soru) alt testleri yer almaktadır. Merkezi sınavın yapılmasının ardından öğrencilerin puanları tek puan türünde (merkezi sınav puanı) hesaplanmaktadır.

Merkezi sınavın yapılması ve sınav puanlarının açıklanması ile birlikte öğrencilerin herhangi bir ortaöğretim kurumuna yerleştirilmesi işlemi başlamaktadır. Bu işlem de iki aşamadan oluşmaktadır: Merkezi yerleştirme ve yerel yerleştirme.

Merkezi yerleştirme, merkezi sınav puanı ile öğrenci alan fen liseleri, sosyal bilimler liseleri, proje uygulayan eğitim kurumları ile mesleki ve teknik Anadolu liselerinin Anadolu teknik programlarına tercihler doğrultusunda merkezi sınav puanı üstünlüğüne göre yapılmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018a). Merkezi yerleştirme ile öğrenci alan okulların dışında kalan diğer okullar ise yerel yerleştirme ile öğrenci alımı yapmaktadır. Yerel yerleştirme okulların türü, okulların kontenjanı, okulların buldukları yere göre oluşturulan ortaöğretim kayıt alanı ile öğrencilerin ikamet

adresleri, tercih önceliği, okul başarı puanları, devam-devamsızlık ve yaş kriterleri göz önünde bulundurularak yapılmaktadır (MEB, 2018a).

2017-2018 eğitim-öğretim yılında, 1.192.799 sekizinci sınıf öğrencisi mezun olmuş ve bu öğrencilerden 971.657'si merkezi sınava katılmıştır (MEB, 2018b). Merkezi sınav puanlarının açıklanıp, puan üstünlüğüne göre merkezi yerleştirmenin yapılmasının ardından yerel yerleştirme yapılmıştır. Şekil 1'de 2017-2018 eğitim-öğretim yılı LGS yerleştirme sonuçlarına göre öğrencilerin yerleştirildiği sistemlere ait yüzdelere yer verilmiştir.

Şekil 1. 2017-2018 Eğitim-Öğretim Yılı LGS Yerleştirme Türlerine Göre Öğrenci Dağılımı

Yapılan LGS sonucunda 1.066.899 öğrenci (MEB, 2018b) yerel yerleştirme ile bir ortaöğretim kurumuna yerleştirilmiş dolayısıyla bu sistemden etkilenmişlerdir. Eğitim-öğretim sisteminde yapılan değişikliklerden sadece öğrenciler değil; sistemde yer alan tüm paydaşlar etkilenmektedir. Yerel yerleştirmede öğrenciler, ikamet adresleri doğrultusunda yerleşim yerine yakın okullara yerleştirilmektedir. Nitekim yeni sisteme dair yapılan değişikliklerin kamuoyuna duyurulması ile birlikte özellikle yerel yerleştirme kavramı ön plana çıkmış, gerek basın yayın organlarında gerek kamuoyunda yeni sistem LGS yerine “adrese dayalı yerleştirme” olarak anılmaya başlanmıştır. Bu etki sadece isim boyutunda kalmamış; servis ücretleri ve ikamet değişikliği gibi ekonomik ve sosyolojik boyutlarda da ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla yeni sistemin veliler-aileler üzerindeki etkisi, önceki değişikliklere göre çok daha fazladır. Ayrıca sistem değişikliğinin akademik alanda da etkileri olmuştur. LGS öncesi ortaöğretim kurumları belirli puan aralıklarındaki öğrencilerden oluşmakta iken değişiklik sonrası bu durum sadece puan ile öğrenci alan okullarla sınırlı kalmıştır. Başka bir ifade ile liseler nispeten daha homojen bir yapıda oluşmaktayken; yerel yerleştirme ile öğrenci alımı yapan ortaöğretim kurumlarında puan kriteri kalkmış ve bu kurumlar heterojen bir yapıda oluşmaya başlamıştır. Bu durumun öğrencilerin akademik başarılarına etkileri süreç içerisinde ortaya çıkacaktır.

Öğrencilerin akademik başarısında birçok değişken rol oynamak ile birlikte okul, öğretmen ve aile en önemli unsurlardandır. Eğitim sistemi üzerine yapılan değişikliklerde eğitimin kalitesini arttırmak için öğretmen ve okulların geliştirilmesine (öğretmen maaşlarını arttırma, sınıf mevcutlarını düşürme gibi) önem verilmektedir ancak bunların

öğrenci başarıları arasındaki farkları açıklamada yeterli olmayacağı düşünülmektedir. Bu durumu açıklamada aile farklılıkları da önemli bir dışsal etkidir (Hanushek ve Woessmann, 2011). Benzer şekilde Perera (2014) öğrenci başarısının sadece okul kaynaklarına, kurumlarına değil aynı zamanda öğrenci özelliklerine, aile geçmişine ve ülke özelliklerine de bağlı olduğunu ifade etmiştir. Aynı çalışmada öğretmenlerin ve okulların kalitesine ek olarak, ebeveynlerin, çocuklarının eğitime yönelik çabalarını geliştirmeye odaklanmanın da öğrenci başarısında önemli bir etkiye sahip olabileceği belirtilmiştir.

Eğitim-öğretim faaliyetlerinde okulun ve ailenin etkileri üzerine çok sayıda çalışma mevcuttur. Bu bağlamda yapılan çalışmaları; ailelerin eğitim faaliyetlerine katılımı (David, 1980; Carlisle, Stanley ve Kemple, 2005), ailelerin sosyal, kültürel, ekonomik durumlarının eğitim başarısına etkisi (Perera, 2014; Çelenk, 2003; Yıldırım ve Dönmez, 2008) başlıklarında toplamak mümkündür. Eğitim politikaları üzerine yapılmış çalışmalar da mevcuttur ancak eğitim sistemi üzerindeki değişiklikler ve bu değişikliklerde velinin veya ailenin beklentisini, memnuniyetini ya da düşüncelerini ortaya koymaya yönelik çalışmalar sınırlı sayıdadır (David, 1980). Bu duruma ek olarak alanyazında ailelerin, eğitim sisteminde yapılan değişikliklere yönelik tutumlarının incelenmesine yönelik bir çalışmanın da olmadığı belirlenmiştir. Bu nedenle çalışmanın amacı çocuğu yerel yerleştirme ile herhangi bir ortaöğretim kurumuna yerleştirilmiş velilerin (bu aşamadan sonra kısaca veli denecektir), bu yerleştirme işlemine yönelik tutumlarını belirlemek için Guttman tipinde bir tutum ölçeğinin geliştirilmesi oluşturmaktadır. Geliştirilecek olan ölçeğin hedef kitesini veliler oluşturduğu için her eğitim seviyesinden velinin yanıtlayabileceği, kolay ve anlaşılır bir ölçek hazırlamak amacıyla ölçek türlerinden biri olan Guttman ölçeği tercih edilmiştir.

2. YÖNTEM

Guttman Ölçeği Geliştirilmesi

Guttman ölçeği, Louis Guttman tarafından ilk kez Amerikan ordusu için geliştirilen bir ölçektir (Guttman, 1944; Guttman ve Suchman, 1947). Daha sonra toplumun belli bir konudaki genel tutumunu belirlemek için kullanılmıştır. Ölçek, katılımcılara yöneltilen maddelere katılma/katılmama durumuna göre ikili (dichotomous) yapıdadır (Guttman, 1944). Ölçeğin en belirgin özelliği bireylerin bir dizi cümleden sadece birine verdikleri cevabın diğer sorular hakkında da fikir yürütmeyi sağlamasıdır (Tavşancıl, 2005). Diğer bir ifade ile kolaydan zora sıralanmış soru grubu içerisinde belirli bir zorluktaki soruya doğru cevabı veren bireyin, bu sorudan daha kolay sorulara da doğru cevap vermiş olması beklenmektedir. Bu durum Guttman ölçeklerinin yığılmalı yapısını oluşturan temel varsayımdır.

Ölçek maddelerinin oluşturulması

Guttman ölçeğinin geliştirilmesinin ilk aşaması ölçeği oluşturacak maddelerin belirlenmesidir. Bu aşamada ölçülmesi istenen tutuma yönelik 10-12 kadar madde hazırlanmalıdır (Şencan, 2005). Bu doğrultuda elektronik iletişim araçları aracılığıyla

yaklaşık 50 veliye “Adrese dayalı yerleşmeye yönelik düşünceleriniz/hissettikleriniz nelerdir?” şeklinde açık uçlu bir soru yöneltilmiştir. Gelen cevaplar araştırmacılar tarafından analiz edilmiştir. İlk olarak ahlaki veya etik olmadığı düşünülen ve tutum ifade etmeyen cevaplar değerlendirmeden çıkarılmıştır. Kalan cevapların değerlendirilmesi yapılmıştır. Bunların içinden Guttman ölçeğinin yapısı gereği tutuma yönelik ifadeler dikkate alınarak 11 maddelik bir form oluşturulmuştur. Oluşturulan maddelerin hem dilbilgisi açısından uygunluğunu hem de anlaşılabilirliğini belirlemek amacıyla iki dil uzmanından görüş alınmıştır. Ölçek maddelerinde yerel yerleştirme yerine, kamuoyunda daha çok bilinen ismi ile adrese dayalı yerleştirme ifadesi kullanılmıştır. Son olarak hazırlanan maddeler ile ilgili dört ölçme-değerlendirme uzmanından görüş alınmıştır. Uzman görüşleri doğrultusunda “Çocuğum, adrese dayalı yerleştirme ile bir liseye gittiği için şükrediyorum” maddesi, ölçeğin tek boyutluluğunu bozacağı gerekçesi ile ölçekten çıkarılarak 10 maddelik taslak ölçek oluşturulmuştur. Maddelere verilecek cevaplar “Katılıyorum-Katılmıyorum” şeklinde iki kategoriden oluşturulmuştur. Tablo 1’de bir ortaöğretim kurumuna geçiş sistemine yönelik Guttman tutum ölçeğinin taslak formu verilmiştir.

Tablo 1.

Yerel (Adrese dayalı) yerleşirmeye yönelik veli tutum ölçeği taslak formu

Maddeler	Katılıyorum	Katılmıyorum
1. Çocuğum, adrese dayalı yerleştirme ile bir liseye gittiği için sevinçliyim.	( )	( )
2. Çocuğum, adrese dayalı yerleştirme ile bir liseye gittiği için tedirginim.	( )	( )
3. Çocuğum, adrese dayalı yerleştirme ile bir liseye gittiği için kaygılıyım.	( )	( )
4. Çocuğum, adrese dayalı yerleştirme ile bir liseye gittiği için mutluyum.	( )	( )
5. Çocuğum, adrese dayalı yerleştirme ile bir liseye gittiği için endişeliyim.	( )	( )
6. Çocuğum, adrese dayalı yerleştirme ile bir liseye gittiği için memnunum.	( )	( )
7. Çocuğum, adrese dayalı yerleştirme ile bir liseye gittiği için huzursuzum.	( )	( )
8. Çocuğum, adrese dayalı yerleştirme ile bir liseye gittiği için üzgünüm.	( )	( )
9. Çocuğum, adrese dayalı yerleştirme ile bir liseye gittiği için huzurluyum.	( )	( )

10. Çocuğum, adrese dayalı yerleştirme ile bir ( ) ( )
liseye gittiği için gönlüm rahattır.

Tablo 1’de verilen 10 maddeden oluşan taslak ölçeğin 5 maddesi (Madde 1, Madde 4, Madde 6, Madde 9, Madde 10) olumlu tutum, 5 maddesi (Madde 2, Madde 3, Madde 5, Madde 7, Madde 8) olumsuz tutum belirten ifadelerden oluşmaktadır.

Uygulama süreci

Ölçeğin taslak formunun uygulanabilmesi için ilk olarak gerekli izinler alınmıştır. Ardından 2017-2018 eğitim-öğretim yılında uygulanan LGS ile çocuğu yerel yerleştirme kapsamında dokuzuncu sınıfa yerleştirilmiş ve Zonguldak ilinde ikamet eden 270 veli ile taslak ölçeğin uygulaması gerçekleştirilmiştir. Uygulamaya katılan velilerin çocuklarının öğrenim gördüğu lise türlerine göre dağımları Tablo 2’de verilmiştir:

Tablo 2.

Öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türüne göre dağılımı

Lise Türü	Yerel Yerleştirme ile Yerleşen Öğrenci Sayısı
Anadolu Lisesi	234
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	36
Toplam	270

Uygulamalara katılan velilere ilk olarak çalışmanın amacından bahsedilmiş ve katılım da gönüllüğün esas olduğu belirtilmiştir. Her bir velinin ölçeği cevaplama sı yaklaşık 5 dakika sürmüştür.

Madde analizi

Guttman ölçeğinin geliştirilmesinin ikinci aşamasıdır. Bu aşamada ölçeekte yer alan olumlu tutum ifadeleri “Katılıyorum=1” ve “Katılmıyorum=0”; olumsuz tutum ifadeleri ise “Katılmıyorum=0” ve “Katılıyorum=1” şeklinde kodlanır. Her bir madde için katılıyorum ve katılmıyorum cevaplarının ayrı ayrı yüzdeleri bulunur. 0,80’den daha az katılma gösterilen veya katılma gösterilmeyen maddeler ölçeekten çıkarılır (Tavşancıl, 2005).

Skalogramın oluşturulması

Guttman ölçeğinin geliştirilmesinin üçüncü ve en önemli aşamasıdır. Bu aşamada ölçek uygulanan bireylerin tek bir boyut üzerinde farklılaşıp farklılaşmadığu belirlenir. Eğer bir ölçek tek boyutlu ise olumlu tutuma sahip bir birey her bir ifadeye diğer kişilere göre eşit veya daha olumlu yanıt vermelidir (şencan, 2005).

Guttman ölçeği yığılmalı ölçek olarak da isimlendirilmektedir. Ölçeğin güvenilirlik hesaplarının yapılabilmesi için belirlenen bir kritere göre yığılma göstermesi

gerekmektedir. Bu amaçla taslak ölçek maddelerinden katılma/katılmama yüzdesi 0,80'den daha az olan maddeler ölçekten çıkarılır. Kalan maddeler en yüksek yüzdeden en düşük yüzdeye doğru, her bir madde bir sütuna gelecek şekilde yerleştirilir. Katılımcılar ise ölçek puanlarına göre en yüksek puandan en düşük puana doğru, her bir birey bir satıra gelecek şekilde yerleştirilir. Böylece skalogram modeli oluşturulur. Skalogram modelinin oluşturulmasının ardından bu aşamada, güvenilirlik analizi aşamasında gerekli olan hata sayısı ve maddelere ait toplam doğru sayısı belirlenir. Tavşancıl (2005) hata sayısını "skalogram modelinin birikimli yapısını bozan ve bireylerin katılması gerekirken katılmadığını belirttiği cevapların sayısı" ve toplam doğru tahmin sayısını "maddeler için en çok tekrarlanan cevap sayısı" şeklinde tanımlamıştır.

Geçerlik ve güvenilirlik analizi

Ölçeğe ilişkin farklı geçerlik çalışmaları yapılmıştır: Bunlardan ilki taslak ölçekte yer alması planlanan maddelerin veliler ile yapılan görüşmeler doğrultusunda oluşturulmasıdır. Yapılan ikinci çalışma ise taslak maddelerin dil bilim ve ölçme-değerlendirme alanlarında uzmanların görüşlerine başvurulmasıdır. Son olarak da ölçeğin pilot uygulanması yapılarak gerekli düzeltmelerin yapılmasıdır.

Güvenirlik analizi Guttman ölçeğinin geliştirilmesinin son aşamasıdır. Bu aşamada geliştirilen ölçeğin güvenilirliği ile ilgili analizler yapılmaktadır. Guttman ölçeğinin güvenilirlik göstergesi olarak iki katsayı hesaplanmaktadır: Üretilabilirlik ve ölçeklenebilirlik (Tavşancıl, 2005).

Ölçeğin tek boyutluluğunu belirlemek için üretilabilirlik katsayısı temel alınır (Şencan, 2005). Bu katsayı R ile gösterilmektedir. Bu katsayının 0,90'dan daha yüksek olması gerekmektedir. Ölçeğin güvenilirlik göstergesi olarak kullanılan ölçeklenebilirlik katsayısı ise 0,60'dan daha yüksek olması gerekmektedir (Tavşancıl, 2005).

3. BULGULAR

Guttman ölçeğinin geliştirilme aşamaları izlenerek yapılan analizler sonucunda aşağıdaki bulgular elde edilmiştir:

Taslak ölçek 270 veliye uygulanmıştır. Guttman ölçeklerinin tek boyutlu yapısı ve taslak ölçek içinde olumlu ve olumsuz maddelerin eşit sayıda olması sebebiyle tüm sorular için tek bir yanıt verilmemesi gerekmektedir. Bu nedenle yanıtlarında tutarsızlık bulunan 29 velinin yanıtları değerlendirmeye alınmamıştır. 241 velinin yanıtlarındaki olumlu tutum ifadeleri "Katılıyorum=1" ve "Katılmıyorum=0"; olumsuz tutum ifadeleri ise "Katılmıyorum=0" ve "Katılıyorum=1" şeklinde kodlanmıştır. Her maddeye ait toplam katılma ve katılmama yüzdeleri hesaplanmıştır. Tablo 3'te taslak ölçeğe ait madde analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 3.

Taslak ölçeğin madde analizi

Madde Numarası	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Katılma Yüzdesi	0,71	0,79	0,80	0,81	0,81	0,81	0,81	0,82	0,79	0,78
Katılmama Yüzdesi	0,29	0,21	0,20	0,19	0,19	0,19	0,19	0,18	0,21	0,22

Tablo 3'teki maddelerin ait katılma ve katılmama yüzdeleri dikkate alındığında Madde 1, Madde 2, Madde 9 ve Madde 10'un katılma veya katılmama yüzdeleri 0,80'den küçük olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle bu maddeler ölçekten çıkarılmalıdır; ancak Madde 2, Madde 9 ve Madde 10'un yüzdelerinin 0,80'e çok yakın olmaları uzman görüşüne başvurulmasına neden olmuştur. Dolayısıyla ölçme ve değerlendirme alanında uzman 4 öğretim üyesinin görüşleri doğrultusunda bu üç madde de ölçekten çıkarılmıştır. Bu bağlamda Madde 3, Madde 4, Madde 5, Madde 6, Madde 7 ve Madde 8 katılma veya katılmama yüzdelerinin 0,80'in üzerinde olduğu; ayrıca uzman görüşleri doğrultusunda bu maddelerin ayırt ediciliği olan maddeler olduğu belirlenerek; skalogram analizinde yer almalarına karar verilmiştir.

Madde analizinin yapılmasının ardından ayırt ediciliği yüksek altı maddeden oluşan Guttman ölçeğine ait skalogram modeli oluşturulmuştur. Bu model en fazla katılma gösterilen maddeden en az katılma gösterilen maddeye doğru ve aynı zamanda velilerin ölçek maddelerine verdikleri yanıtlar, toplam katıldıkları madde sayısına göre aldıkları puanlar doğrultusunda büyükten küçüğe sıralama yapılarak oluşturulmuştur. Modelinin oluşturulmasının ardından hata olarak adlandırılan ve skalogramın birikimli yapısını bozan hatalı cevaplar tespit edilmiştir. Skalogram modelinde cevapları hatalı bulunan veliler ve yanıtları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4.

Skalograma ait hatalı cevaplar

	Madde 7	Madde 4	Madde 5	Madde 8	Madde 6	Madde 3
Veli 181	1	0	1	1	1	1
Veli 182	1	0	1	1	1	1
Veli 183	1	1	0	1	1	1
Veli 184	1	1	1	1	0	1
Veli 185	1	1	1	0	1	1
Veli 186	1	1	1	1	0	1

Veli 187	0	1	1	1	1	1
Veli 188	1	1	1	0	1	1
Veli 189	1	1	0	1	1	1
Veli 191	1	1	1	1	0	1
Veli 194	1	0	1	1	1	1
Veli 195	0	1	1	1	1	1
Veli 197	0	1	1	0	1	1
Veli 198	1	0	1	1	0	1
Veli 199	1	1	0	0	1	1
Veli 200	0	0	0	1	0	1
Veli 202	0	1	0	0	0	0

Tablo 4'te yer alan beyaz dolgulu hücreler uygun cevapları, mavi dolgulu hücreler hatalı katılım cevaplarını, yeşil dolgulu hücreler ise hatalı katılmama cevaplarını göstermektedir. Yeşil dolgu ile işaretlenmiş hücreler, skalogram modelinin birikimli yapısını bozan ve velilerin katılması gerekirken katılmadığını belirten cevaplardır. Örneğin; Veli 181'in ölçek puanı 5'tir. Bu durumda velinin ilk beş maddeye katılım gösterip son maddeye katılım göstermemiş olduğu varsayılmaktadır. Ancak veli son maddeye (Madde 3) katılım gösterip, ikinci maddeye (Madde 4) katılım göstermemiştir. Dolayısı ile bu durum bir hata olarak değerlendirilmiştir. Tablo 4'te bu şekilde değerlendirilen 20 hatalı cevabın olduğu tespit edilmiştir.

Güvenirlilik analizi için hata sayısının yanı sıra maddelere ait toplam doğru sayısı da belirlenmektedir. Toplam doğru tahmin sayısı, her maddeye ait en çok tekrarlanan cevaplardan oluşmaktadır. Tablo 5'te altı maddeye ait en çok tekrarlanan cevaplar ve sayıları verilmiştir.

Tablo 5.

Maddelere ait doğru tahmin sayıları

Madde No	En Çok Tekrarlanan Cevap	Doğru Tahmin Sayısı
7	Katılmıyorum	197
4	Katılıyorum	197
5	Katılmıyorum	196
8	Katılmıyorum	196
6	Katılıyorum	195
3	Katılmıyorum	194

Guttman ölçeğinin son aşaması güvenilirlik analizidir. Güvenirlik analizi, güvenilirlik göstergesi olan üretilebilirlik ve ölçeklenebilirlik katsayılarının değerleri ile belirlenmektedir.

Altı maddeden oluşan Guttman ölçeğine 241 velinin yanıt vermesi üzerine toplam tahmin sayısı $6 \times 241 = 1446$ olarak bulunmuştur. Güvenirlik ölçütü olan R üretilebilirlik katsayısı ise aşağıdaki gibi hesaplanmıştır:

$$R = 1 - \frac{\text{Hata Sayısı}}{\text{Toplam Tahmin Sayısı}} = 1 - \frac{20}{1446} = 0,986$$

Guttman ölçeğinin bir diğer güvenilirlik ölçütü olan ölçeklenebilirlik katsayısının hesaplanabilmesi için MMR minimum marjinal üretilebilirlik katsayısının değeri bilinmelidir. MMR katsayısı ise 0,813 olarak hesaplanmıştır:

$$MMR = \frac{\text{Doğru Tahmin Sayısı}}{\text{Toplam Tahmin Sayısı}} = \frac{197 + 197 + 196 + 196 + 195 + 194}{1446} = \frac{1175}{1446} = 0,813$$

Bu bağlamda ölçeklenebilirlik katsayısı hesaplanmıştır:

$$\text{Ölçeklenebilirlik Katsayısı} = \frac{R - MMR}{1 - MMR} = \frac{0,986 - 0,813}{1 - 0,988} = 0,925$$

Böylelikle üretilebilirlik katsayısı 0,986; ölçeklenebilirlik katsayısı 0,925 bulunarak skalogram analizi tamamlanmıştır.

4. SONUÇ, TARTIşMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın amacı çocuğu yerel yerleştirme ile herhangi bir ortaöğretim kurumuna yerleştirilmiş velilerin, bu yerleştirme işlemine yönelik tutumlarını belirlemek için Guttman tipinde bir tutum ölçeğinin geliştirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda veliler ile elektronik iletişim araçları aracılığıyla yapılan görüşmeler sonucunda 11 adet ölçek maddesi hazırlanmış, uzman görüşü alınarak maddelerden biri çıkarılmıştır. Kalan 10 madde ile taslak ölçek oluşturulmuştur. Oluşturulan taslak ölçek 270 veliye uygulanmış ve 241 velinin yanıtları değerlendirmeye alınarak 10 madde için madde analizi yapılmıştır. Madde analizi sonucunda ölçek maddelerine katılma veya katılmama yüzdeleri 0,80'den düşük olan dört madde (Madde 1, Madde 2, Madde 9 ve Madde 10) ölçekten çıkarılmalıdır (Tavşancıl, 2005). Madde 2, Madde 9 ve Madde 10'un yüzdelerinin 0,80'e çok yakın olmaları sebebiyle uzman görüşüne başvurulmuş ve geri dönütler

doğrultusunda bu maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Geri kalan altı madde için ise skalogram analizi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucu hatalı cevap sayısı 20 bulunarak; Guttman ölçeğinin güvenilirlik göstergeleri olan üretilebilirlik ve ölçeklenebilirlik katsayıları hesaplanmıştır. Guttman ölçeğinin güvenilir olabilmesi için üretilebilirlik katsayısının en az 0,90 (Şencan, 2005); ölçeklenebilirlik katsayısının ise en az 0,60 olması gerekmektedir (Tavşancıl, 2005). Ölçekte yer alan maddelerin üretilebilirlik katsayısı 0,986; ölçeklenebilirlik katsayısı ise 0,925 olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla oluşturulan Guttman ölçeğinin tek boyutlu ve güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir. Geliştirilen “Yerel Yerleştirmeye (Adrese Dayalı Yerleştirmeye) Yönelik Veli Tutum Ölçeği”nin nihai formu Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6.

Yerel yerleştirmeye (Adrese dayalı yerleştirmeye) yönelik veli tutum ölçeği

Maddeler	Katılıyorum	Katılmıyorum
7. Çocuğum, adrese dayalı yerleştirme ile bir liseye gittiği için huzursuzum.	( )	( )
4. Çocuğum, adrese dayalı yerleştirme ile bir liseye gittiği için mutluyum.	( )	( )
5. Çocuğum, adrese dayalı yerleştirme ile bir liseye gittiği için endişeliyim.	( )	( )
8. Çocuğum, adrese dayalı yerleştirme ile bir liseye gittiği için üzgünüm.	( )	( )
6. Çocuğum, adrese dayalı yerleştirme ile bir liseye gittiği için memnunum.	( )	( )
3. Çocuğum, adrese dayalı yerleştirme ile bir liseye gittiği için kaygılıyım.	( )	( )

4’ü olumsuz, 2’si olumlu olmak üzere 6 maddeden oluşan ölçekten alınabilecek en yüksek ve en olumlu tutum puanı 6’dır. Bu puanı almak için Madde 7, Madde 5, Madde 8 ve Madde 3 için katılmıyorum, Madde 4 ve Madde 6 için katılıyorum cevaplarını vermek gerekmektedir. Ölçekten alınabilecek en olumsuz tutum puanı 0’dır. Bu puan için Madde 7, Madde 5, Madde 8 ve Madde 3 için katılıyorum, Madde 4 ve Madde 6 için katılmıyorum cevaplarını vermek gerekmektedir.

Guttman ölçeği, yapısı gereği anlaşılması kolay bir ölçek modelidir. Ayrıca ikili yapısından dolayı cevaplama süreci basittir. Bu çalışma kapsamında ölçeğin velilere uygulama aşamasında da bu durum gözlemlenmiştir. Her bir velinin ölçeği cevaplama ortalama 5 dakika sürmüş ve uygulama esnasında velilerden herhangi bir soru gelmemiştir. Uygulama öncesinde velilere istedikleri zaman çalışmayı bırakabilecekleri uyarısı yapılmıştır ancak katılan tüm veliler çalışmayı tamamlamıştır. Bu durum göz önüne

alındığında özellikle ölçek uygulanacak örneklemin farklı sosyal ve kültürel çevrelerden olduğu, kısıtlı zaman aralığı olan ölçek çalışmalarında Guttman ölçeklerinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Geliştirilen ölçeğin çalışma grubunun sadece Zonguldak ili sınırlanmış olması ve çalışma yapılırken ikinci kez LGS'nin uygulanmış olmasından dolayı oluşturulan ölçek için Türkiye genelini kapsayacak şekilde farklı uygulamalar yapılabilir.

Kaynaklar

- Carlisle, E., Stanley, L. ve Kemple, K. M. (2005). Opening doors: Understanding school and family influences on family involvement. *Early Childhood Education Journal*, 33(3), 155-162. doi:10.1007/s10643-005-0043-1
- Çelenk, S. (2003). Okul başarısının ön koşulu: Okul aile dayanışması. *İlköğretim Online*, 2(2), 28-34.
- David, E. M. (1980). *The state, the family and education*. Londra: Routledge. doi:10.4324/9781315718385
- Guttman, L. (1944). A basis for scaling qualitative data. *American Sociological Review*, 9(2), 139-150.
- Guttman, L. ve Suchman, E. A. (1947). Intensity and a zero point for attitude analysis. *American Sociological Association*, 12(1), 57-67.
- Hanushek, E. A. ve Woessmann, L. (2011). How much do educational outcomes matter in OECD countries? *Economic Policy*, 26(67), 427-491.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018a). *Ortaöğretime geçiş tercih ve yerleştirme kılavuzu*. http://odsgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_06/29113510_2018_YILI_TERCYH_VE_YERLEYTYRME_KILAVUZU.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018b). *2018 Liselere geçiş sistemi (LGS) merkezi sınavla yerleşen öğrencilerin performansı*. https://www.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_12/17094056_2018_lgs_rapor.pdf
- Perera, L. D. (2014). Parents' attitudes towards science and their children's science achievement. *International Journal of Science Education*, 36(18), 3021-3041. doi:10.1080/09500693.2014.949900
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tavşancıl, E. (2005). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yıldırım, M. C. ve Dönmez, B. (2008). Okul-aile işbirliğine ilişkin bir araştırma (İstiklal İlköğretim Okulu örneği). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(23), 98-115.

“Liselere Geçiş Sistemi: Yerel Yerleştirmeye Yönelik Guttman Tutum Ölçeği Geliştirilmesi” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde “Sakarya University Journal of Education Dergisi ve Editörünün” hiçbir sorumluluğunun olmadığı, tüm sorumluluğun yazarlara ait olduğu ve çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğu bu çalışmanın yazarları tarafından taahhüt edilmiştir.

